

Boekbesprekingen

Herman Röhrs, Herausg., *Der Aufgabenkreis der Pädagogischen Soziologie*, Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt a.M., 1971, 376 S.

Een bundel uit de al enkele jaren lopende 'Akademische Reihe. Auswahl representative Texte; Pädagogik', onder redactie van Röhrs.

Het is een omvangrijk werk geworden, waaraan zeventien auteurs van nogal uiteenlopende signatuur bijdragen hebben geleverd. Vier artikelen zijn uit het Engels vertaald, namelijk van Basil Bernstein, Robert Havighurst, Talcott Parsons en D. F. Swift. Met uitzondering van de artikelen van Aloys Fischer, waarmee het boek begint, dateren de meeste bijdragen uit de zestiger jaren.

Zoals de samensteller in een summier voorwoord mededeelt, is het de bedoeling de lezer een overzicht te bieden van de stand van zaken van de 'Pädagogische Soziologie' en tevens verdere studie op dit belangrijk geachte terrein te stimuleren. De opzet van deze bundel, alsmede de keuze van auteurs en teksten doen mij twijfelen aan het resultaat van deze bedoeling.

In het eerste deel: 'Begriff und Aufgaben der Pädagogische Soziologie', dat beoogt de uitgangspunten, object en werkwijze te schetsen van de sociologie van onderwijs en opvoeding, vinden we zes bijdragen. Slechts één hiervan is van de hand van een onderwijs-socioloog, namelijk van D. F. Swift, waarover straks meer. Van de overige auteurs uit dit deel, Fischer, Röhrs, H. Möller en W. Lempert, blijkt het openingsartikel van Fischer soms verrassend up to date. Vooral waar hij een aantal terreinen opsomt voor de onderwijssociologie vermoedt men niet dat deze tekst uit de dertiger jaren stamt. De meeste van deze taakstellingen zouden niet misstaan in een hedendaags program voor onderwijssociologisch onderzoek. (Waarom wordt overigens het jaar waarin dit artikel is verschenen nergens vermeld?)

Deel II ('Soziologie der Schule') bevat achtereenvolgens stukken van R. J. Havighurst, W. Gottschalch, H. Linde, T. Parsons, E. Weber, M.

Schwonke, J. Kob en H. Schelsky. Afgezien van de voor sociologen 'oude bekenden' (Kob en Havighurst's bijdragen stonden al in het klassieke Sonderheft 4 van het Kölner Zeitschrift; Parsons 'The School Class as a Social System', ook al van 1959, in de Harvard Educational Review) is Gottschalch mij opgevallen met zijn pleidooi voor een mikrobenedering van het onderwijsproces in de school ('Zur Soziologie innerschulischer Prozesse').

In het derde deel ('Soziologie der Bildungsformen und Bildungsziele') vinden we artikelen van G. Wurzbacher, B. Bernstein, L. Rosenmayr en Helmut Becker. Van Wurzbacher de uiteenzetting over de drie begrippen socialisatie, enculturatie en personalisatie en van Bernstein 't klassieke 'A sociolinguistic approach to social Learning'.

Het is niet te doen om een zo omvangrijk werk grondig te bespreken op deze plaats, laat staan alle stukken de revue te laten passeren. Daarom liever wat algemene kanttekeningen over deze bundel.

Het is een weinig homogeen werk, ook al doordat de indeling in de genoemde drie delen mijns inziens te ruim is. 'Soziologie der Schule' bijvoorbeeld kan van alles herbergen. In dit werk gaan onder dat hoofd drie bijdragen over leraren, één over de speelgroep (E. Weber), de schoolklas (Parsons). Niets over de leerlingen, nauwelijks iets over onderwijsorganisaties (Linde's Ganztagschule) te weinig over de sociale ongelijkheid van onderwijskansen, het terrein waarop de onderwijssociologie zich tot nu toe het meest heeft beziggehouden. Ook binnen deze grote gebieden lijkt mij de keuze van de bijdragen niet altijd even gelukkig. Voor een 'representative Text' mis ik een aantal namen: Willard Waller, Ulrich Oevermann, Orville Brim, Michael Young, Pierre Bourdieu, Neal Gross, W. B. Brookover, A. H. Halsey om maar enkele te noemen.

Met alle waardering voor vele van de afzonderlijke

bijdragen meen ik dat de reeds bestaande readers van Halsey, Floud en Anderson, en meer recent die van Swift, betere informatie bieden (zie voor dit laatste werk de bespreking in *Pedagogische Studien*, Jrg. 48 nr. 12).*

Met de bijdrage van Swift aan deze bundel van Röhrs tenslotte, is het wel zeer vreemd gesteld. Het is het laatste stuk van deel I, heeft als titel 'Soziologie und Pädagogik' en volgt logischerwijze op het overigens erg plezierige artikel van Wolfgang Lempert, getiteld 'Pädagogik und Soziologie'. Swifts bijdrage is in feite het eerste hoofdstuk van zijn boek 'The sociology of education', London 1969.

* A. H. Halsey, Jean Floud and C. Anderson: *Education, Economy and Society. A reader in the sociology of education*, Free Press, Glencoe, 1961.

D. F. Swift ed. *Basic Readings in the Sociology of Education*, London 1970, Routledge and Kegan Paul. The Students Library of Education.

Na enkele pagina's van de Duitse tekst ben ik uit een soort onbehagen teruggevallen op het origineel. Wat blijkt? Swifts hoofdstuk heet daar 'Sociology and education', wat toch wel iets anders is dan 'Soziologie und Pädagogik'. Van de Duitse tekst gaat de suggestie uit dat het hier, evenals bij Lempert, gaat over de beide disciplines met hun overeenkomsten en verschillen.

Die suggestie wordt gewekt door de bij voortdurende misleidende vertaling van 'education' door 'Pädagogik', waardoor het karakter van Swifts stuk totaal wordt omgebogen. Een dergelijke misgreep kan de samensteller zich m.i. niet veroorloven! Waarom Swifts laatste paragraaf 'Conclusions' zonder commentaar wordt weggelaten en of dat te maken heeft met het feit dat van hem als enige van de zeventien auteurs een biografie ontbreekt, is mij een raadsel.

Het boek bevat een vrij uitgebreide literatuurlijst.

A. A. Wesselingh

Frank W. Banghart, *Educational Systems Analysis*, The MacMillan Company, London, 1969, p. 330.

De problemen van de onderwijsmanager vertonen uiteraard grote overeenkomst met die waarmee zijn collega uit het bedrijfsleven wordt geconfronteerd. Het is daarom voor de eerste bijzonder nuttig kennis te nemen van de instrumenten waarover de laatste kan beschikken. Door gebruik te maken van nieuwe begrippen, deels ontleend aan de natuurwetenschappen, kan behalve een meer adequate beschrijving van de organisatie en haar functie ook aansluiting worden verkregen met veelal wiskundige technieken die een betere besturing mogelijk maken.

Terecht besteedt Banghart aandacht aan het begrip systeem (part 1), dat door Flagle (p. 26) wordt gedefinieerd als 'een geïntegreerd geheel van op elkander inwerkende elementen, ontworpen om gezamenlijk een van te voren bepaalde functie te vervullen'. Tal van systemen hebben een variabel afstelmechanisme. Om tot een optimale afstemming te geraken, dient

het systeem eerst te worden geanalyseerd. Verder moet over een criterium worden beschikt. Operations research levert technieken voor de bepaling van de optimale afstelling. Belangrijk zijn de zogenaamde zelfbesturende systemen (part 2). Een zelfbesturend systeem weet iedere verstoring uit de evenwichtstoestand vroeg of laat om te zetten in een impuls die de verstoring neutraliseert. Management information systems zijn opgebouwd rond een computer. Op grond van gegeven instructies en via ponsbanden, ponskaarten etc. ontvangen informatie neemt de computer beslissingen. In Banghart's boek vindt men naast inleidende beschouwingen over systemen ook opmerkingen over planning, kostenanalyse (part 3), simulatie, mathematische statistiek en lineaire programmering (part 4). Het boek is alleen bruikbaar als *allereerste* kennismaking.

G. de Leve

Emile Chanel: *Les grands thèmes de la pédagogie. Textes fondamentales. Série Pédagogues*, collection dirigée par Guy Avanzini. Ed. Le Centurion-Sciences humaines. 310 p. Paris 1970.

Chanel is directeur van een Ecole Normale d'Instituteurs. Hij draagt het boek op aan twee categorieën betrokkenen, die hij dank weet: *Aux Normaliens qui*

furent mes élèves; Aux Maîtres qui furent mes collaborateurs; Ce livre qui leur doit beaucoup.

Deze opdracht betekent dat Chanel naar alle

waarschijnlijkheid veel met zijn Normaliens heeft geëxperimenteerd. Hij heeft ongetwijfeld systematisch gezocht naar de objecten van hun belangstelling en gezien de niet altijd gemakkelijke inhoud, tevens naar de grenzen van hun begripsvermogen. Met docenten als medewerkers heeft hij buitendien steeds van de lessen der dagelijkse praktijkervaringen geprofiteerd.

'Les problèmes de l'éducation sont des problèmes de la vie', zegt Chanel, en daardoor zijn het 'problèmes éternels'. Als men dit 'éternels' letterlijk neemt, dan begrijpt men ook waarom redakteur Avanzini de verschijning van dit werk zo warm begroet. Avanzini heeft nl. ernstige bezwaren tegen de wijze waarop in Frankrijk de historische pedagogiek op de Ecoles Normales wordt behandeld. De 'klassieke' leerboeken zijn in te beperkte zin 'klassiek'; zij leggen te veel het accent op Oudheid en late Middeleeuwen. Maar als men uitgaat van Chanel's stelling dat opvoedingsproblemen levensproblemen zijn, die zich als levensproblemen voordoen 'de manière permanente', dan weet men, zegt hij, dat zij zich ook in onze tijd voordoen, maar onverbreekelijk verbonden met hun 'développement diachronique'. In deze laatste gedachte vindt Chanel's boek historisch grondslag, motief en rechtvaardiging. Zijn teksten liggen in tussen Plato en Bergson, tussen Quintilianus en Michelet, tussen Rabelais en Tolstoï. Die teksten zijn dus niet alleen produkten van pedagogisch-wijsgerig denken; historici en literatoren denken mee. Ook een politicus-staatsman als Edouard Herriot, een linguïst als Michel Bréal, een socioloog als Emile Durkheim, een antropoloog als Margaret Mead, een diplomaat als Arthur, comte de Gobineau. Vandaar de variatie naar motivering en stijl, waardoor dit boek zijn levendig karakter heeft gekregen.

'Les grands thèmes de la pédagogie' komen natuurlijk sterk overeen met onze hoofdproblemen. De wijze waarop Chanel ze behandelt, wijkt echter sterk af van de hier te lande gebruikelijke. De behandeling

verloopt nl. via stellingen, die ieder afzonderlijk worden toegelicht via citaten op internationale basis, maar toch wel met overwegend Frans en Frans-Zwitsers cachet. Aldus wordt de leerling op ongezochte wijze ingeleid in de bestaande literatuur en raakt hij vertrouwd op zijn vakgebied. Een enkel voorbeeld.

Hoofdstuk i draagt als titel: 'En quoi consiste l'éducation?'. Na een vergelijking tussen de termen 'éducation' en 'pédagogie' volgt als eerste stelling: 'La psychologie ne suffit pas', met citaten van Cousinet, Cramaussel, Herbart, James, Debesse.

De pluriformiteit van inzicht lokt discussie uit, tussen docent en leerlingen, tussen leerlingen onderling. Zij vraagt van de docent een haast optimale stofbeheersing. Gemakkelijk hebben docent en leerlingen het met dit boek niet.

Na de probleembehandeling als hierboven geschetst, volgt een korte, becommentarieerde, algemene literaturopgave: Rousseau's *Emile*, van Hubert diens *Traité de Pédagogie générale*, van Planchard *La Pédagogie scolaire contemporaine*, van Leif et Rustin *Pédagogie générale*. Deze vier algemene werken worden gevolgd door een zestal andere, die meer speciaal geëigend zijn 'pour illustrer ce chapitre'.

Aan het slot van het boek vindt men korte biografieën van vrijwel alle geciteerde auteurs, die tezamen toch meer dan dertig pagina's beslaan, met een zeer gedetailleerd persoon- en zaakregister. Daaruit blijkt dat Rousseau voor Chanel de hoogste autoriteit is. Niemand benadert hem ook maar van verre, noch Montaigne van de ouderen, noch van de nieuweren Alain, pseudoniem van Emile-Auguste Chartier, onder beide namen hier te lande vrijwel onbekend, Claparède of Montessori. Rousseau wordt 56 x geciteerd, Montaigne 26 x, Alain 22 x, Claparède 28 x, Montessori 21 x.

Leerlingen van onze pedagogische academies, maar ook eerste-jaars studerende pedagogiek en onderwijskunde aan onze universiteiten kunnen van dit boek profijt hebben.

I. van der Velde

Robert Dottrens, *L'école expérimentale du Mail*. Delachaux et Niestlé S.A., Neuchâtel (Zw.), 1971. 152 p.

Het woord 'Mail' zullen we wel moeten vertalen met Maliebaan. Het initiatief tot de stichting van deze school is genomen door Albert Malche, geboren 1876, van 1912 tot 1951 hoogleraar in de pedagogiek aan de universiteit van Genève. Hij heeft in Robert Dottrens, geboren 1893, socioloog en onderwijskun-

dige, van 1952 af gewoon hoogleraar in de algemene pedagogiek en in de geschiedenis der pedagogiek de man gevonden, die vanaf 1928 met grote bekwaamheid de experimenten heeft geleid en ze klaarblijkelijk eerst onlangs heeft beschreven. Wat Dottrens als ervaringen geeft, betitelt hij zelf als 'heurs et mal-

heurs d'un directeur d'école expérimentale'. In feite echter een stuk geschiedenis van Zwitserse wetenschappelijk-geleide onderwijsvernieuwing en als zodanig verwant aan en te vergelijken met andere vernieuwingspogingen in het eerste kwart der twintigste eeuw: Montessori's Casa dei Bambini, de Ecole de l'Ermitage van Decroly, de Maison des Petits van Claparède en Bovet. Evenmin als Montessori, Decroly, Claparède-Bovet ging het duo Malche-Dottrens om theoretische abstrakties; zij zochten naar algemeen bruikbare praktische principes, aangepast aan voor alle scholen geldende dagelijkse mogelijkheden. Van een bevoorrechte positie – wettelijk, organisatorisch, financieel – is geen sprake geweest; de werksituatie was identiek aan die van elke andere Geneefse school. Experimenten en resultaten lopen in veel opzichten parallel met gelijktijdige Nederlandse.

Dottrens heeft vooral geëxperimenteerd op 'Les apprentissages fondamentaux': Lezen, schrijven, rekenen, Frans. Voor het aanvankelijk leesonderwijs propageert hij 'la methode globale', zoals Decroly die geschapen heeft, boven wat hij noemt 'la méthode phonétique'. 'Gemengd' gebruik heeft rampzalige gevolgen; alle aanvankelijk leesonderwijs is dan onvermijdelijk tot mislukking gedoemd.

Moedertaalonderwijs betekent voor hem onderwijs in grammatika, spelling, vaardigheid in spreken en 'composition'. 'Composition', maar dan als vrije expressie, niet op bevel. 'Composition par ordre, c'est contraindre les enfants à l'hypocrisie, au bavardage'.

Men herkent de situatie: Dottrens heeft dezelfde

strijd gestreden als Nederlandse didactici in de naoorlogse jaren.

Dat heeft hij op meer punten. Hij streeft naar spellingvereenvoudiging, zoals in de zestiende eeuw de Pléiade-dichter Pierre Ronsard dat reeds wenste, 'une orthographe rationnelle, logique et défendable'. Zijn onderzoeken betreffende het zuiver schrijven bewijzen, dat het momenteel zo gangbare 'contra-argument': 'De Franse kinderen leren hun spelling toch ook', niet veel meer is dan een frase. Als men 'leren' althans opvat als kennen. Men zie p. 94-109.

Diezelfde Zwitsers-Nederlandse overeenstemming vindt men ook op het ruimere terrein der algemene didactiek. Wat wij in *Vernieuwingsstreven binnen het Nederlandse onderwijs in de periode 1900-1940* aangaven als didactische en pedagogische winst in 'modern' onderwijs (p. 132), vindt men zo ongeveer volledig bij Dottrens terug. Een bewijs te meer van internationale conformiteit in de vernieuwingsbeweging.

Hebben wij persoonlijk verlangend uitgezien naar dit boek? Stellig niet. Het brengt degenen, die hier te lande voor en na de oorlog actief aan vernieuwingsarbeid hebben deelgenomen, weinig nieuws. Maar wel zijn de verstrekte gegevens en de geponeerde inzichten interessant voor die historici, welke zich bezighouden met 'vergelijkende' vernieuwingsdidactiek. Zij kunnen ook erkentelijk zijn voor de in dit boek onopzettelijk, maar zeer nadrukkelijk, betoonde internationale solidariteit.

I. van der Velde

In memoriam P. Post

Op 15 april 1972 overleed op 79-jarige leeftijd de heer P. Post.

De heer Post was vele jaren lid van de redactie van *Pedagogische Studiën*. Vooral in de periode 1946-1966 zijn zijn verdiensten voor ons tijdschrift zeer vele geweest. Naast een groot aantal andere publicaties, waaraan hij zijn medewerking verleende, verschenen in die jaren meer dan dertig artikelen van zijn hand in *Pedagogische Studiën*. Een karakteristiek van zijn persoon en zijn werk gaf Idenburg destijds in dit blad onder de titel *Pancratius Post, intuïtief paedagoog* (jrg. 40, 1963 pag. 49-53).